

SMYSLUPLNÁ INKLUZIVNÍ SITUACE VE ŠKOLE VYŽADUJE ÚCTU A SPOLUPRÁCI

Roman Černík

Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni

V reprezentativním jednacím prostoru úřadu Plzeňského kraje se dne 25. dubna 2019 setkali na závěrečné společné konferenci partneři a spolupracovníci projektu Cesty k inkluzi společně s dalšími hosty a účastníky. Bylo symbolické reflektovat více než tříleté období mnohovrstevnatých aktivit. Před třemi roky bylo téma inkluze ve společnosti žhavou roznětkou, sociální sítě i bulvární tisk a televize se předháněly v tom, jak inkluzivní přístup, který otevírá a demokratizuje vzdělávání i pro znevýhodněné skupiny žáků, vykreslit v co nejčernějších barvách. Bylo projevem jisté statečnosti všech zúčastněných, navzdory divokému ryku ve veřejném prostoru, projekt podpořený z evropských zdrojů zahájit tak, jak byl na plzeňské katedře pedagogiky FPE ZČU připraven a vystavěn. Nyní, po třech letech práce, bylo možno nahlížet jeho výsledky, výstupy a po třech letech s úspěchem reflektovat projektové aktivity.

Ve dvou blocích připravených konferenčních příspěvků a následných vespolečných diskusích se nad klíčovými motivy, které inkluzivní proces do školy přináší, zamýšleli odborníci z různých sfér českého vzdělávacího systému. Diskuse se vyznačovala otevřeností a zaujetím pro sledovaný problém. Celé jednání svým vstupním slovem otevřel PhDr. Josef Slowík Ph.D., odborný řešitel celého projektu. Pozdravil účastníky konference také jménem děkana Fakulty pedagogické RNDr. Miroslava Randy, Ph.D., který konferenci vyjádřil svou osobní záštitu. Josef Slowík také představil jednotlivé etapy naplňování projektového zadání a vyzdvihl přínos projektu pro všechny partnery – tedy pro partnerské školy, Diakonii západ i pro domácí akademické pracoviště, katedru pedagogiky plzeňské pedagogické fakulty.

Vstupní referát „S čím se učitelé potýkají při výuce v rámci společného vzdělávání“ přednesla paní doktorka Jiřina Novotná z Národního ústavu pro vzdělávání (NÚV). Ve své obsáhlé prezentaci se zaměřila na inkluzivní role národního kurikulárního institutu, kterým právě NÚV je. Podstatnou součástí bylo jisté předběžné zhodnocení inkluzivního úsilí v českých školách na základě sběru dat, které NÚV má díky realizaci některých projektů k dispozici. Nabídnuty k uvažování byly výstupy kvantitativní i kvalitativní. Doktorka Novotná se sama ve svém vystoupení zaměřila hlavně na problémová místa, kterými jsou připravenost a motivovanost učitelů, vyjasnění rolí a kompetencí pedagogických asistentů, počty žáků v inkluzivních třídách, administrativní procesy při zavádění

souboru proinkluzivních opatření na jednotlivých školách. Důležitým tématem bylo také pojetí „spravedlnosti“ a rovného přístupu k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Zvláštní zřetel se i v diskusi pak přenášel k práci s nadanými žáky uvnitř inkluzivně nastaveného vzdělávání. Jako důležité téma se ukazovalo i zvládnání spolupráce s rodiči a komunikace probíhajících změn ve vzdělávání i mezi laickou veřejností. V souvislosti s diskutovanými inkluzními tématy se také v rámci tohoto prvního příspěvku hovořilo o potřebě proměny základních kurikulárních dokumentů a komplikované situaci s jejich revizemi a inovacemi. Jako podstatný a v plénu pozitivně nahlížený se jevil institut nově ověřovaných podpůrných nástrojů – především koordinátora inkluze a supervizní práce v učitelských kolektivech. Obecně se znovu a znovu v diskusi, jež často zahrnovala i obecnější problémové body současného českého školství, opakovala potřeba spolupráce, motivovaného zaujetí a společného hledání adekvátních řešení v konkrétních situacích, které budou obecnými modely jen obtížně zachytitelné. Tato teze se dokonce vyhrotila v tom, zda můžeme vůbec ještě mluvit o jednotném školství a rovných podmínkách třeba mezi centrem a periferiemi, mezi venkovem a městy. Diskuse k tomuto vystoupení byla opravdu bouřlivá a dlouhá, a v jistém slova smyslu odrážela bolest současných nejistot, kterými školství trpí.

Následující vystoupení bouřlivou atmosféru poněkud uklidnilo. Pracovnice z katedry hudební kultury Fakulty pedagogické ZČU v Plzni, doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc. a Mgr. et Mgr. Romana Feiferlíková, Ph.D., nabídly plénu konference ve svém vystoupení nazvaném „K problematice inkluzivní hudební edukace“ zajímavé možnosti využití učiva a metod učení k inkluzivní práci. Hudba a hudební výchova a jejich role a možnosti v inkluzivních aktivitách byly představeny prostřednictvím pestré řady příkladů dobré praxe. Zřetelnou hlavní tematickou nití bylo cílené užití esteticko-výchovných funkcí, práce s emocemi i řádem (rytmem) v oblasti vytváření společných a respektujících hodnot apod. Následující diskuse nebyla nijak antagonistická, porozumění a souznění snad jen trochu elektrizovalo ve chvíli, kdy došlo na uvažování o postavení estetické výchovy, o jejich stávajících rolích v kurikulu i reálné praxi českých základních škol.

Mnohé problémové otázky otevřené v prvním bloku se staly předmětem kuloárových rozhovorů v čase přestávky. Potřeba vyjádřit se, případně doptat se v průběhu přestávky, jasně svědčila o aktuálním a velmi otevřeném tematickém poli problémů, jimiž aktuálně ve spojení s inkluzí žije česká škola.

Druhý blok konference byl otevřen dvěma vystoupeními přímých účastníků projektu *Cesty k inkluzi*, koordinátorky práce se zapojenými dobrovolníky Mgr. et. Mgr. Marie Dlouhé (Diakonie

Západ) a ředitele jedné ze zapojených základních škol, PaedDr. Antonína Herrmanna (Masarykova ZŠ v Plzni). Třetím hlasem druhého bloku jednání konference pak byla Mgr. Tereza Vágnerová ze společnosti META, o.p.s., sdružení pro příležitosti mladých migrantů, která se dlouhodobě věnuje podpoře začlenění dětí z kulturně znevýhodněného prostředí do českých škol.

Nejdříve představila v uceleném přehledu zkušenost se zapojením dobrovolníků, studentů pedagogické fakulty do projektu Cesty k inkluzi Marie Dlouhá, koordinátorka průvodců pro žáky a v partnerské Diakonii Západ. Právě spolupráce s neziskovým sektorem se ukázala jako zřetelný inovativní moment celého projektu. Mgr. Dlouhá ve svém příspěvku „*Spolupráce nestátní neziskové organizace, rodiny a školy: zkušenosti z projektu Cesty k inkluzi*“ (zpracovaném společně s kolegyní Mgr. Lucíí Petříčkovou) pojmenovala rozhodující momenty využití potenciálu studentů a zároveň potřebu pootevření škol impulsům, ale také funkční pomoci a spolupráci ze strany zkušených neziskových organizací. Zkušenosti a metody práce s klienty vyžadujícími specifickou podporu, jak je využívá ve své práci Diakonie Západ, byly posluchačům představeny v přehledné a v bohatě vypovídající formě. V pozorně sledujícím publiku nejvíce rezonovaly konkrétní příklady a zkušenosti, individuální příběhy, z nichž bylo možno vyvozovat zobecnění svědčící o efektivitě propojení učitelské profesionality a nasazení dobrovolníků.

Otázka spolupráce školy a podporujících neziskových organizací byla také náplní vystoupení zástupkyně zkušené neziskové organizace META o.p.s., paní magistry Terezy Vágnerové. Ve svém referátu „*Organizujeme a učíme češtinu jako druhý jazyk na ZŠ*“ autorka představila klíčové postupy, porovnála cíle a výstupy mnohaletého úsilí organizace META se začleňováním a vůbec vzděláváním dětí cizinců. Opět byly pojmenovány jako hlavní přínosy různé podoby spolupráce, hledání cest ke koordinaci jednotlivých aktivit, koordinace dobrovolníků i jejich přístupů. Právě zkušenosti z oblasti sociální práce a přítomnost zkušených sociálních pracovníků ve spolupracujících týmech nabídly školám nejen nový pohled na sledované otázky, ale také jisté odlehčení, nové náhledy z jiných úhlů. Významným a vícekrát pojmenovaným přínosem bylo budování cest ke spolupráci rodičů, žáků a pedagogů – ale i dalších spolupracujících organizací.

Posledním vystoupením podnětné a živé konference byl příspěvek „*Cesty k inkluzi – a jak dál...?*“ ředitele Masarykovy Základní školy v Plzni, PaedDr. Antonína Herrmanna. Zkušený ředitel představil podoby inkluzní praxe ve své škole, strukturovaně vyhodnotil konkrétní přínosy a také proměny, které účast v projektu Cesty k inkluzi Masarykově škole a jejím žákům i pedagogům přinesly. Pan ředitel Hermann také ukázal na komplikace, se kterými se školy v oblasti inkluzivní práce reálně potýkají. Jeho vystoupení bylo velmi emotivní, místy provokující a vyžádalo si k navozeným otázkám a problémovým tématům bohatou diskusi. Leitmotivem této fáze společné

dělné diskuse bylo především financování, počty žáků ve třídě, přebujelá administrativa i neukotvení systému i rolí pedagogických asistentů.

Závěrečná shrnující debata, jež dalece přesáhla předem plánovaný čas, otevřela prostor pro vyjádření všem zúčastněným – pracovníkům pořádající katedry, učitelům z praxe, kolegům a kolegyním ze spolupracujícího neziskového sektoru i studentům. Atmosféra byla bouřlivá, ale diskuse vždy věcná a zaujatá. Pokusíme-li se shrnout a kategorizovat jednotlivé vrstvy diskuse a převést je do témat a problému, pak lze konstatovat, že konference „Perspektivy inkluzivního vzdělávání“ vymezila jako základní přínosy projektu Cesty k inkluzi zejména vybudování prostoru pro propojení a konkrétní poznávání mnohačetného pole všech aktérů inkluzivního vzdělávání. Spolupráce akademiků, učitelů v praxi, studentů učitelských oborů, sociálních pracovníků byla všemi diskutujícími ceněna jako jeden z nejvýznamnějších přínosů projektu. Přínosné bylo také definování pozice a náplně práce školních asistentů a spolupráce se sociálními službami. Podmínkou zdařilé inkluze je samozřejmě také dostatek financí na zajištění nezbytné podpory, personální zajištění, vytvoření adekvátního prostředí ve školách. Komplikací je pak především administrativní, ekonomická a legislativní zátěž a nejistota. Jako důležité faktory pro úspěšné začleňování všech žáků byly vytyčeny spolupráce s rodinou a individuální a respektující přístup ke každému žákovi. Cestou k úspěšné realizaci implementace inkluzivního vzdělávání může být také těsnější propojení přípravy budoucích pedagogů s praxí, nabídnutí osobní zkušenosti s konkrétními praktickými problémy a s konkrétními žáky.

Projekt Cesty k inkluzi se chýlí úspěšně k cíli, poté nastane ta méně atraktivní část, totiž realizace každodenního inkluzivního vzdělávání ve školách bez této specifické projektové podpory. Dveře jsou otevřeny, mnohé nástroje vyzkoušeny, bude to tedy jistě napínavá a zajímavá cesta k další humanizaci našich škol.